

AJUNTAMENT DE GIRONA. CRD [FOTOGRAFIA UNAL]

Crònica de la ràdio en femení

Francina Boris i les locutores de la capital gironina

Que les locutores varen formar part de la història de la ràdio del nostre país és a hores d'ara un fet innegable gràcies a les revisions que s'han pogut fer de la història contemporània d'aquest entranyable mitjà, que s'havia escrit coixa. Pioneres a donar veu a les oients en antena, creadores dels primers programes tancats o protagonistes dels mítics programes/consultoris femenins, les locutores són les veus amables de la ràdio que, en moments cruentos, com la Guerra Civil, es mantingueren fermes al peu del canó per tal que el miracle radiofònic continués esdevenint l'al·licient que esperaven els ciutadans.

>> Retrat d'estudi de Paquita Boris l'any 1934.

SÍLVIA ESPINOSA > TEXT

A Girona, com és sabut, hi va estrenar la ràdio la mítica Francina Boris (1915-2013) essent una nena. La seva trajectòria a Ràdio Associació de Catalunya li va atorgar una patina de *Senyora de la Ràdio* que en tornar a Girona, en plena postguerra, li valgué ser considerada un referent, i com a tal creà escola. La generació de joves locutors d'aquella *Radio España de Gerona* la consideraven l'experta on emmirallar-se. Però la història de la ràdio a les comarques gironines sempre ha tingut timbres femenins. Només entre 1930 i 1975, quan no era comú —i en molts moments gens fàcil— dedicar-se a la ràdio, hi treballaren 15 locutores de forma professional repartides entre la primera i republicana *Ràdio Girona* (després de la guerra, *Radio España de Gerona*) i *La Voz de Gerona*, nascuda a la dècada dels seixanta i coneguda popularment com «La Sindical».

Una locutora no era una periodista

Una locutora de ràdio, igual que un locutor, era una professional de la veu que dominava l'art de llegir sense que es notés, entonant, modulant i interpretant els textos que li eren donats i que elles mai no s'escrivien. Es dedicaven a presentar actors, serials, cantants o conferenciant, i tenien en la ràdio el seu *modus vivendi*. Si entre els locutors, que feien exactament el mateix paper a la ràdio, era corrent trobar professionals que a més tenien un altre ofici fora de l'emissora, entre les noies això no succeïa. Les locutores de ràdio, i especialment les que van treballar durant els anys de la II República a Girona, només treballaven a la ràdio i per a això eren contractades. Abans de la Guerra, les locutores no eren actrius de teatre, eren presentadores de torns radiofònics, de publicitat i de programes femenins, i durant el franquisme, amb l'explosió i la volada que agafa la ràdio, anunciaven tota mena de programes, els

La ràdio de Girona d'abans de la guerra i de la postguerra, amb la censura, era un mitjà d'entreteniment i no un mitjà informatiu

AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI [NARCÍS SANS PRATS]

>> Francina Boris va fer el programa de sardanes «Nostra dansa» a Ràdio Girona, el més antic de la radiodifusió en català. A la dreta, Francina Boris al lliurament dels premis de les Festes de Primavera a la Rambla de Girona el 26 d'abril de 1970.

serials i, si convenia, aleshores ja feien d'actors dels quadres escènics, per bé que tampoc no passava sovint.

Les locutores, però, mai no exerciren de periodistes. No escrivien en premsa, no buscaven notícies, no les redactaven i si en algun cas podien entrevistar algun *artista* que passés per la ràdio, no eren elles les que escrivien els qüestionaris. De fet, la ràdio de Girona d'abans de la guerra i de la postguerra, amb la censura, era un mitjà d'entreteniment i no un mitjà informatiu. Per tant, els periodistes no hi treballaven, entre altres motius perquè per treballar a la ràdio calia tenir «una bona veu» i saber fer-la servir adequadament.

El cas de la Francina Boris

Aquesta locutora d'una gran i llarga trajectòria a la ràdio va protagonitzar i dirigir sempre els seus programes gironins, governés qui governés. De fet, els locutors que l'acompanyaven o l'ajudaven en antena, com un novell Enric Frigola, mai no varen ser més que els seus adjunts. Feien programes plegats però eren els programes que la Francina proposava i dirigia. Ella era la locutora destacada, la que tenia més currí-

culum radiofònic i, per edat i per les coneixences socials que tenia, podia convèncer tant un censor de fer un programa en català com un director perquè li permetés fer la mena d'espai que ella desitjava i, a més, explotar-lo comercialment, cosa que va fer durant anys. La Francina sí que s'escrivia els seus guions i era curosa i conscient del que podia dir i del que no. Ho havia reconegut en infinitat d'entrevistes en què explicava la seva vida a la ràdio, i així es va evitar alguns desenganys. No obstant això, escriure's els guions, les entrevistes, decidir els temes dels seus programes i de fer-los en català malgrat les prohibicions, els espais de la Francina Boris eren d'entreteniment, i per tant no es pot considerar que ella exercís de periodista. No feia programes informatius o amb to polític o socialment compromesos: no es podia. Ella liderava els programes més escoltats de la Girona de postguerra, i aquest és un mèrit indiscutible.

Un altre dels seus valors fou la seva destresa en començar a tenyir de català una programació radiofònica que es feia només en castellà. Va anar posant en antena el títol de les sardanes, primer de forma molt tímida i després amb més presència. De fet, les

AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI [FONS EL PUNT – JOAN COMALAT]

Francina Boris podia convèncer tant un censor de fer un programa en català com un director perquè li permetés fer la mena d'espai que ella desitjava

Les locutores de la ciutat de Girona

Francina Boris (1915-2013). Primera locutora de *Ràdio Girona* (1933-1934) i de *Ràdio Associació de Catalunya* (1934-1939). Locutora de *Radio España de Gerona* i *Ràdio Girona, Cadena SER* (1942-1980). Va continuar fent «Nostra Dansa» a *Ràdio Girona* fins al 2005, quan la seva salut empitjorà.

Maria Lluïsa Figa (1916-1999).
Locutora de *Ràdio Girona* 1934-1938.

Maria Tersa (1912-2015).
Locutora de *Ràdio Girona* 1938-1939.

Amàlia Rexach (1920-2002).
Locutora de *Radio España de Gerona* 1939-1942.

Carmen Delgado (1927-2011).
Locutora de *Radio España de Gerona* 1952-1959.

Anna Donato (1936).
Locutora de *Radio España de Gerona* 1955-1960.

Manolita Iglesias (1946).
Locutora de *Radio España de Gerona* 1962-1963
i de *La Voz de Gerona* 1963-1964 i 1965-1968.

Núria Fita (1946).
Locutora de *Radio España de Gerona* 1962-1963
i de *La Voz de Gerona* 1963-1965.

Teresa Bentué.
Locutora de *Radio España de Gerona*, dècada dels seixanta.

M. Àngels Roig (1948).
Locutora de *Radio España de Gerona* 1965.

M. Dolors Puy.
Locutora de *Radio España de Gerona*, dècada dels seixanta.

M. Jesús Medina (1946).
Locutora de *Radio España de Gerona* / *SER* 1965-1992.

Mary Gisbert (1945).
Locutora de *La Voz de Gerona* / *Radiocadena* / *RNE* 1964-1998.

Montserrat Juvanteny (1948).
Locutora de *La Voz de Gerona* 1966-1969.

Maria Terradas (1949).
Locutora de *La Voz de Gerona* 1969, *Radiocadena* i *Ràdio 4* de *RNE*.

>> *Maria Lluïsa Figa al locutori de Ràdio Girona als anys trenta.*

sardanes eren espais de cultura folklòrica, i el règim franquista era un ferm defensor del folklorisme. També cal destacar el seu valor per tirar endavant espais amb contingut cultural en un moment històric en què les dones actuaven sovint de *partenaires* a la ràdio. Ella no ho va ser mai. Tampoc a *Ràdio Associació*, a la Barcelona dels anys trenta, quan la Boris iniciava la seva carrera i actuava juntament amb en Teodor Garriga, perquè la feina era repartida equitativament.

La Maria Lluïsa Figa

Quan la Paquita Boris va deixar la seva natal Girona per créixer professionalment a Barcelona —a *Ràdio Associació de Catalunya* li van posar el nom de Francina—, les emissions de l'EAJ-38 van quedar a càrrec de Maria Lluïsa Figa (1916-1999), neboda del director de l'estació i segona classificada en les proves per escollir la locutora de *Ràdio Girona* efectuades a l'inici de les emissions el desembre de 1933. D'una família de metges i farmacèutics, originària de Maçanet de Cabrenys, la Maria Lluïsa Figa i els seus germans orfes foren criats per l'àvia materna fins que van traslladar-se a Girona per estudiar. Quan va començar a treballar a la ràdio va deixar els estudis i va quedar sota l'aixopluc del seu oncle, periodista i director de *Ràdio Girona*, Alexandre Figa.

La Maria Lluïsa va mantenir-se ferma a la ràdio durant els anys de la guerra, i compartí micròfon amb Jacint Carreras. Amb en Tinet avisaven dels imminents bombardejos

Maria Lluïsa Figa va mantenir-se ferma a la ràdio durant els anys de la guerra, i juntament amb Jacint Carreras avisava dels imminents bombardejos

>> *Retrat de la primera locutora de Radio España de Gerona, Amàlia Rexach.*

>> *Carmen Delgado, locutora de Radio España de Gerona als anys cinquanta.*

jos. Quan aquest és enviat al front i mor, ella serà l'única locutora de la ràdio, i la seva feina consistirà a presentar música i radiar avisos a la població. Va plegar el 1938, es va casar el 29 de juny de 1939 i va tenir cinc fills. El fet que ella deixi l'emissora per preparar el seu casament coincideix amb l'exili del seu oncle. Però Alexandre Figa, abans de marxar, instal·la als estudis de *Ràdio Girona* la nova locutora que es farà càrrec de les emissions els últims dies del conflicte bèl·lic, la Maria Teresa (1912-2015). Aquesta jove lleidatana va viure dins dels estudis de *Ràdio Girona* com a refugiada de guerra.

L'Amàlia Rexach

Aquell febrer del 1939, i mentre s'assentava el nou règim, a Girona es podien escoltar unes emissions de ràdio que es feien des de la Rambla alternant música amb la lectura dels comunicats oficials dels nous dirigents. L'artífex d'aquestes emissions era Juan Viñas, que ben aviat, i gràcies a les seves relacions amb els nous administradors de Girona, pot traslladar-se als estudis de *Ràdio Girona* i reprendre les emissions des de l'EAJ-38. Viñas es fa amb la col·laboració de la seva futura cunyada, l'Amàlia Rexach (1920-2002), que serà la primera locutora de la ràdio després de la guerra. Sense experiència en el mitjà, Rexach va aprendre l'ofici de locutora d'en Viñas mateix, que va considerar que la jove tenia una fortalesa indispensable per exercir en aquells moments: no tenia cap mena d'accent català.

Mai no va fer proves ni concursos d'accés per treballar a l'emissora, ni tampoc va haver de demanar permisos polítics. Les coneixences de Viñas i les seves pròpies relacions familiars —les seves germanes varen fundar la Secció femenina de la Falange a Girona— avalaven la seva trajectòria. La seva feina consistia a posar discos i llegir comunicats que Viñas li escrivia, i més endavant llegia també les informacions esportives que redactava Miquel Gil.

Amàlia Rexach havia nascut a Girona el 1920, en una família benestant que es dedicava al comerç de queviures. Eren cinc germanes, cosa que determinà els pares a enviar l'Amàlia, als set anys, a Berlín a casa d'uns oncles que hi regentaven la Pensión Latina. Féu el batxiller i estudià a l'escola de traductors per fer d'interpret. Va viure a Berlín fins que semblà imminent l'esclat de la II Guerra Mundial i, a requeriment dels pares, tornà a Girona. Engrescada per Viñas, com deïem, es passà dos anys treballant a *Radio España de Gerona*. El 1942 va plegar perquè, casada, marxà a treballar a Madrid a l'ambaixada de l'Alemanya nazi, on s'encarregava de gestionar permisos de treball per a immigrants espanyols. Rexach, tot i ser una dona d'ideologia molt conservadora, compaginà la seva feina amb la criança dels seus tres fills i mai no va deixar de treballar. Va morir el 14 de novembre de 2002.

Sílvia Espinosa Mirabet és professora de la Universitat de Girona.

La feina d'Amàlia Rexach consistia a posar discos i llegir els comunicats que Juan Viñas li escrivia

Si el mític i homenatjat periodista Carles Rahola es va fer popular a la Girona dels anys trenta no era només per les columnes que escrivia als diaris. Amb un analfabetisme que en alguns indrets rondava el 70 % de la població, les conferències radiades per *Ràdio Girona* van possibilitar que Rahola arribés a una massa de públic important. No en va, i segons una investigació duta a terme per aquesta autora (2011), a la Girona de 1937 hi havia almenys 7.380 persones que podien escoltar diàriament la ràdio, i un 7 % de la població tenia un aparell de ràdio a casa seva.

